

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 10, 2021 | 28.10.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.10.1](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.10.1)

УДК 330.341.2:338.242.2

*В. Л. Смагін,
д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту,
Національний транспортний університет, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-9292-6892*

*О. В. Орлова-Курилова,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, права, статистики та економічного аналізу, Луганський національний аграрний університет, м. Старобільськ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-8382-8070*

*О. М. Мартин,
к. е. н., доцент, доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0002-1947-8982*

*І. І. Руда,
к. е. н., Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7873-6742*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ: ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ПЕРЕОЗБРОЄННЯ ВІДПОВІДНО ПОТРЕБ РИНКУ В УМОВАХ COVID-19 ТА МЕНЕДЖМЕНТУ ЗНАНЬ

*V. Smagin
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management,
National Transport University, Kyiv, Ukraine*

*O. Orlova-Kurilova
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Management, Law,
Statistics and Economical Analysis, Luhansk National Agrarian University, Ukraine, Starobilsk*

*O. Martyn
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law and
Management in the Field of Civil Defense, Lviv State University of Life Safety, Ukraine, Lviv*

*I. Ruda
PhD in Economics, Lviv State University of Internal Affairs, Ukraine, Lviv*

STATE REGULATION OF BUSINESS ON AN INNOVATIVE BASIS: TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL RE-EQUIPMENT IN ACCORDANCE WITH MARKET NEEDS IN TERMS OF COVID-19 AND KNOWLEDGE MANAGEMENT

В статті розглянуто державне регулювання бізнесу на інноваційній основі, зокрема техніко-технологічне переозброєння відповідно потреб ринку в умовах COVID-19 та менеджменту знань. Доведено, що ефективний результат інноваційного процесу передбачає від підприємця залучення креативних менеджерських навичок і вмій, використання яких у

перспективі призведе до отримання підприємницького доходу та користі для суспільства. Перспективна парадигма інноваційного процесу в трансформаційній економіці повинна акумулювати, засвоювати та розповсюджувати загальноприйнятні у науковій думці різні теорії які вивчають: моделювання підприємницьких систем; контекстуалізацію інноваційного процесу; оптимізацію інституціонального середовища; маркетингування інноваційної діяльності; соціальну спрямованість бізнесу; теорію організаційних змін; справедливу конкуренцію; теорію розподілу та балансу ресурсів, а також ресурсозбереження; адаптаційні стратегії фірм в умовах COVID-19 та менеджменту знань.

The article considers the state regulation of business on an innovative basis, in particular technical and technological re-equipment in accordance with the needs of the market in terms of COVID-19 and knowledge management. Ensuring a competitive national economy involves the diffusion of innovation, which is possible under conditions of effective state regulation of the innovation process in business. The world's leading economies have chosen a strategic priority for the development of entrepreneurship in which the production of high-quality products must be ensured through the constant introduction of innovations before market conditions force them to do so. This applies to state support for both large and medium and small enterprises of various forms of ownership and scale of production in terms of COVID-19 and knowledge management. It is proved that the effective result of the innovation process involves the entrepreneur's involvement of creative management skills and abilities, the use of which in the long run will lead to entrepreneurial income and benefits for society. The effectiveness of state regulation of the innovation process is due to the availability of human capital among the representatives of public authorities that implement programs and strategies of state stimulation of the innovation process. In the future, there will be a long process of complementary synthesis of innovative evolutionism and synergetics of the theory of business systems. Based on modern methodology, they will set the trend of forming the internal logic of defining "innovation" as a tool of national entrepreneurship. Thus, the promising paradigm of the innovation process in a transformational economy should accumulate, assimilate and disseminate generally accepted in scientific thought various theories that study: modeling of business systems; contextualization of the innovation process as a non-static phenomenon; optimization of the institutional environment; communication policy; marketing of innovative activity; social orientation of business; theory of organizational change.

Ключові слова: державне регулювання; бізнес; інновації; техніко-технологічне переозброєння; потреби ринку; COVID-19; менеджмент знань.

Keywords: government regulation; business; innovation; technical and technological re-equipment; market needs; COVID-19; knowledge management.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Забезпечення конкурентоспроможної національної економіки передбачає дифузії інновацій, що можливе за умов ефективного державного регулювання інноваційним процесом у підприємстві. Провідні економіки світу обрали стратегічний пріоритет розвитку підприємництва в якому повинне забезпечуватися виробництво високоякісної продукції за рахунок постійного впровадження інновацій, перш ніж ринкова кон'юнктура змусить їх це зробити. Це так звана державна стратегія «на випередження», коли за допомогою ефективного державного регулювання інноваційним процесом можливо передбачити змінні настрої споживачів та вчасно перелаштувати підприємницьку діяльність відповідно потреб ринку, окремих верств населення та держави. Отже, саме інноваційний процес та його державне регулювання посідають важливе місце в продуктивній роботі суб'єктів підприємницької діяльності або забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Зазначене стосується державної підтримки як великих, так середніх і малих підприємств різних форм власності та масштабів виробництва в умовах COVID-19 та менеджменту знань. Зазначені факти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується

означена стаття. Синергетична «співдружність» інновацій та підприємництва в системі національної економіки постає головним лейтмотивом випереджаючого соціально-економічного розвитку заснованого на активізації наукового прогресу та поліпшенні якості життя населення. При цьому процес реалізації підприємницької діяльності заснованої на інноваціях – повинен регулюватися сукупністю інструментарію прямого та опосередкованого вливу з урахуванням зовнішнього оточення. В даний час важливість державного регулювання інноваційним процесом у підприємстві посилюється економічною кризою, військовими діями на Сході та збільшенням світової конкуренції [3, 6, 8, 10]. З іншого боку, забезпечити екстенсивне зростання національної економіки можливо лише за допомогою постійних та безперервних інноваційних процесів. Суб'єкти підприємницької діяльності стають ключовими стейкхолдерами, які перетворюють традиційне та рутинне виробництво на інноваційно-орієнтоване з новими товарами та послугами для споживачів в умовах COVID-19 та менеджменту знань.

Державне регулювання бізнесу на інноваційній основі – це ефективний засіб досягнення технологічного прогресу, переозброєння технічного устаткування відповідно потреб ринку та знаннєвої економіки, саме на таких імперативах ґрунтується сучасна світова економіка [1-2, 4-5, 7, 9]. У той же час, з метою розробки пропозицій щодо удосконалення інноваційного процесу, визначення стратегічних засад його державної підтримки існує потреба деталізувати функціональні ознаки та ретельно з'ясувати етапність реалізації інноваційного процесу в умовах трансформації економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити державне регулювання бізнесу на інноваційній основі, зокрема техніко-технологічне переозброєння відповідно потреб ринку в умовах COVID-19 та менеджменту знань.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Державне регулювання розвитком інноваційного підприємництва займає ключову позицію у здійсненні розпочатих реформ в промисловій галузі, науковому секторі, за рахунок наявності ряду функціональних ознак, які притаманні бізнесу. Неможливе ефективне функціонування майже усіх промислових підприємств, у разі відсутності в їх діяльності процесових або продуктових інновацій. Необхідність державного стимулювання інноваційної діяльності обумовлюється соціально-економічною користю від такого підприємництва для економіки. Практично в усіх країнах світу інноваційне підприємництво забезпечує ринок праці додатковими робочими місцями, скорочує безробіття, зменшує зайнятість у неформальному або тіньовому секторі економіки, наповнює бюджет та сприяє підвищенню конкурентоспроможності усіх суб'єктів підприємництва.

Наукові дослідження особливостей здійснення інноваційного процесу в національній економіці в умовах трансформації налічують більше трьох десятиків років. Протягом зазначеного часу формувалася наукова парадигма та переосмислення даного явища вченими. У той час як стейкхолдери підприємництва, долаючи різні адміністративні та ринкові бар'єри або кризи, продовжували функціонувати всупереч різним експліцитним та імпліцитним перешкодам [3]. У сучасній науці існує широке коло досліджень присвячених питанням державного регулювання інноваційним процесом у підприємстві. Вченими узагальнено значний масив зарубіжного досвіду щодо державної підтримки, яку доцільно здійснювати протягом усього життєвого циклу інноваційної діяльності. Водночас, національна економіка не є статичною, окрім того її трансформація відбувалася з урахуванням впливу інших держав світу, що вимагає більш обґрунтованого визначення передумов державного регулювання інноваційного процесу у підприємстві, з'ясування причинно-наслідкові зв'язків незадовільного стану розвитку підприємництва та перешкод у реалізації інноваційної діяльності. Зазначене дозволить визначити механізми, стратегії пріоритети та найефективніші напрямки підтримки зазначеного сектору економіки за сучасних умов менеджменту знань та боротьби з COVID-19.

Питання державного регулювання інноваційним процесом завжди знаходилося під пильною увагою вітчизняних і закордонних дослідників. У працях Ф. Агійона, Г. Александра, О. Амоша, С. Арф'єва, Ю. Бажала, Дж. Бейлі, Т. Бова, Б. Буркинського, З. Варналія, С. Глазьева, С. Голубки, І. Гнатенко, Ю. Гончаров, А. Гречан, П. Друкера, М. Єрмошенко, С. Єрохіна, Я. Жаліло, П. Завліна, С. Ільєнкова, Я. Кука, І. Кукси, Р. Купера, О. Лапка, К. Маркса, Ф. Модільяні, І. Паризького, Ж. Сейя, І. Семенова, І. Фішера, О. Фоменка, В. Черняка, В. Шевчука, Й. Шумпетера, І. Штулер, А. Яковлева та інших вчених обґрунтовано різноманітні інструментарії державної підтримки з урахуванням проблем розвитку бізнесу та інституціональних можливостей держави. Водночас теоретичне осмислення особливостей здійснення сучасного інноваційного процесу підприємцями вимагає постійного перегляду та оцінювання, як вже перелічених інструментів державної підтримки так і вироблення нових з урахуванням швидкоплинності інституціонального середовища, кон'юнктурних змін, політичних тенденцій, які сформувалися за рахунок трансформації національної економіки.

Державному регулюванню інноваційного процесу у підприємстві надається імперативне значення у високотехнологічних країнах світу: Німеччині, Сінгапурі, Японії, США, Південній Кореї [2]. Адаптивна підтримка інноваційного процесу задає тренд перспективного економічного зросту, поліпшує структуру і результат макропоказників забезпечуючи стимулювання науково-технічного прогресу.

В Україні інноваційний процес в умовах COVID-19 та менеджменту знань повинен реалізовуватися в усіх секторах і галузях економіки, бо саме такий процес є підґрунтям формування економічної та продовольчої безпеки забезпечуючи стабільність національної системи за рахунок підвищення її адаптивності або здатності змінюватися відповідно зовнішніх загроз. Інноваційний процес у підприємстві породжує певні види

ментальних взаємин в суспільстві, стимулює підвищення матеріального благополуччя населення та формує критичну масу інтелектуального ресурсу, здатного формувати економіку майбутнього. Кожна країна світу формує власні пріоритети державного регулювання інноваційним процесом враховуючи історію становлення інноваційного підприємництва, індивідуальний генезис та домінування певних наукових шкіл, які опікувалися концепцією реалізації інноваційних знань. Зазначені специфічні відмінності безперечно впливають на заходи державного регулювання інноваційного процесу. Завдяки домінуючим науковим школам в економічній теорії окремих країн світу формуються пріоритети державної стабілізації інноваційної діяльності в межах різних економічних шкіл, що підкреслює необхідність урахування національних та ментальних рис економічної системи.

В Україні проблематикою державного регулювання інноваційним процесом у підприємстві почали опікуватися та ґрунтовно досліджувати вітчизняні економісти, державні діячі, політологи, соціологи, філософи наприкінці 1980-х рр. У ці часи було покладено основу створення ринкової економіки в національній економіці України. Державна політика стимулювання інноваційних процесів які відбуваються на макро-, мезо- і мікрорівнях і по цей час залишаються стратегічно першочерговими питаннями органів державної влади. З отриманням незалежності України державні посадовці почали процес формування нормативно-правової бази, яка регулює та законодавчо визначає основні засади діяльності інноваційного підприємництва. До важливих нормативно-правових актів, що регулюють інноваційний процес слід віднести: Закони України «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про інноваційну діяльність» та інших. Отже, офіційно державотворення у контексті законодавчої основи регулювання інноваційного процесу в Україні слід рахувати з 24 серпня 1991 р., коли було проголошено незалежність нашої країни. Де-факто, вплив на сучасну концепцію державного регулювання інноваційного процесу в підприємстві чинить досвід інших країн світу, який Україна імплементує і по цей час в окремих розділах державних програм та стратегій розвитку інноваційної діяльності. Витоки державного регулювання інноваційним процесом в національній економіці, необхідно шукати у далекі часи, коли прибічники різних економічних теорій акцентували увагу держави на необхідності існування приватної власності, індивідуальних підприємств та стимулювання розвитку інновацій. Державні посадовці систематично займається пошуком найоптимальніших шляхів стимулювання інноваційного процесу та формування інституціональної системи інноваційного підприємництва, забезпечення його інфраструктурними елементами, ресурсною базою. Історична генеза формування інноваційного процесу та розвитку підприємництва в Україні беззаперечно враховує наукові погляди дослідників. Вони концентруються у межах чотирьох хвиль переосмислень інноваційного процесу, які характеризуються актуалізацією уваги вчених на різних аспектах досягнення інноваційності та підприємницької активності (табл. 1).

Таблиця 1

Хвилі переосмислення інноваційного процесу різними представниками економічних шкіл [1-10]

Хвиля	Представники	Погляди на особливості реалізації інноваційного процесу
Перша	Р. Кантільон, Х. Мангольдт, М. Пітерс	Сформувалися в межах домінування меркантилізму і пов'язані з концентрацією уваги вчених на наявності ризику у підприємницькому процесі
Друга	В. Зомбарт, К. Маркс, Дж. Мілль, Ж. Сей, А. Сміт, І. Тюнен, Ж. Палевський	Утворилися в межах необхідності реагування суб'єктів підприємства на зовнішні обставини та акцентували увагу спільноти на наявності специфічних рис підприємця при здійсненні інноваційного процесу: креативності, творчості, неординарності мислення
Третя	Б. Андерсон, Л. Вальрас, Е. Закс, Дж. Кларк, А. Маршалл, К. Менгер, Л. Мізес, Ф. Хайек, Г. Шмолер, Й. Шумпетер	Обумовлювалися початком активного науково-технічного прогресу та трансформацій в усіх секторах економіки, констатацією наявних ринкових провалів, інституціональної матриці та опортуністичної поведінки окремих інститутів або стейкхолдерів при реалізації інноваційного процесу
Четверта	Дж. Гелбрейт, А. Гібб, П. Друкер, І. Кірцнер, Р. Коуз, Ф. Найт, Д. Норт, В. Репке Р. Хизрич, А. Шапіро	Засновувалися на ідеях необхідності масштабного реформування інституціональної матриці, стимулюванні творчої активності та адаптивності усіх суб'єктів ринку, а також розвитку такого інноваційного процесу, який принесе суцільну користь суспільству та державі. Акцентувалися на увазі активізації адаптаційного стратегічного управління інноваційними процесами та м'якого державного регулювання підприємницьким сектором

Інноваційному процесу в системі національної економіки притаманні ті ж самі риси, що і інноваційному підприємству. Такий процес здійснюється самостійно підприємцем, за рахунок реалізації ініціативної, систематичної та високо ризикованої діяльності, що наслідуює мету освоєння та дифузії інновацій, а також досягнення ефективної комерціалізації продуктів інноваційного процесу при розповсюдженні на ринок нових

товарів і послуг. Інноваційний процес здійснюється стейкхолдерами підприємництва та передбачає залучення інноваційного потенціалу, необхідних ресурсів для одержання підприємницького прибутку при найменших витратах. Інноваційний процес являє собою складну логічну діяльність, що включає сукупність послідовних циклів, які відтворюються в межах життєвого циклу підприємства, товару або інноваційного проекту. Така діяльність розрахована на акумуляцію та нарощення власного капіталу, збільшення адаптаційних можливостей підприємства, засвоєння досягнень науки необхідних для ефективної реалізації інноваційних проектів, задоволення потреб суспільства.

З поданої інформації у табл. 1 слідує, що концентрація уваги вчених на інноваційному процесі, який обумовлює трансформацію економіки, почала набирати оберти серед представників третьої хвилі. Інноваційний процес, також як і термін «інновація» (як взаємопов'язані категорії) одним з перших почав ґрунтовно розглядати у своїх працях Й. Шумпетер, який відносився до представників третьої хвилі. Науковець вважав, що двигуном ефективних державних трансформацій виступає реалізація в інноваційному процесі новаторства та творчості, які ґрунтуються на постійному пошуку в процесі господарювання нових адаптаційних можливостей підприємства. Й. Шумпетер обґрунтовував свою думку тим, що в інноваційному процесі повторюються певні цикли – зародження ідеї, розрахунок її корисності тощо. Завершальним етапом є її розповсюдження серед споживачів у вигляді нововведень і винаходів. Концептуальними рисами ефективного інноваційного процесу в системі національної економіки за ринкового середовища є синергія чотирьох складників: ідеї, управління, інвестицій (у власний капітал) і сприятливого інституціонального середовища. Й. Шумпетер вважав, що в інноваційному процесі зароджується «наукова революція», яка розповсюджується з мікрорівня на мезо-, макро- та мегарівні економіки та суспільства, при цьому головну роль тут відіграє творче руйнування або підприємницький хист, а також воля і здатність адаптувати процес відповідно реальної дійсності. Здатність підприємця в інноваційному процесі акумулювати власні сили, адаптуватися під зовнішнє середовище та впливати на інших людей, за поглядом автора, характеризувалася як «бути авторитетним», «мати комунікаційні здібності», «вміти пристосовуватися до оточуючих» [4]. Реалізація інноваційного процесу на макрорівні в умовах COVID-19 та менеджменту знань передбачає адаптивну комбінаторику чинників виробництва, комунікацію зі світовим суспільством, ринком споживачів і засвоєнням надбань науково-технічного прогресу. Всі ці чинники впливають на рівновагу системи національної економіки і стимулюють соціально-економічне зростання.

В умовах COVID-19 та менеджменту знань, не лише технологічні інновації та їх дифузія може порушити рівновагу економіки. В інноваційному процесі відбувається серед іншого впровадження нових технологій, реалізуються новітні способи менеджменту прийняття рішень, організації виробництва, маркетингу та логістики. Комбінаторика чинників виробництва сприяє появі нових видів комерційних комбінацій. Саме за таких умов відбувається «творче руйнування традиційних поглядів підприємця» та дисбаланс ринкової рівноваги, що запускає постійні процеси трансформації економіки. Інноваційний процес є доти новаторським, доки підприємець створює та використовує інновації і такий процес не перетворюється на рутинну діяльність для отримання прибутку. З середини 1950 рр. 20 ст. досягненню прибутку (або підприємницькому доходу) віддавалася майже чи не уся увага вчених. Водночас ідеї К. Кларка дещо змінили уявлення про прибуток в інноваційному процесі, який розумів підприємницький прибуток не лише як результат успішного впровадження інновацій, але й як досягнення технологічних та соціальних користностей для суспільства [5].

Вказував на утрудненість здійснення інноваційного процесу в умовах мінливості зовнішнього оточення, Л. Мізес [9]. Він в своїх дослідженнях запропонував оцінювати його виходячи з моделі творчої руйнації, яка відбувається в системі підприємництва та супроводжується помилками, проблемами і постійними пошуками найефективніших комунікацій. Підприємець в такому процесі вчиться на власному досвіді приймати рішення, виходячи зі своїх вподобань та професійних здатностей. Також він прагне до перемоги в конкурентній боротьбі задовольняючи найбільш специфічні потреби споживачів за рахунок маркетингових інструментів. Бізнесмен використовує нові ідеї ведення інноваційного процесу запускаючи тим самим мікротрансформацію, яка формується, акумулюється та розповсюджується за межі підприємства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, ефективний результат інноваційного процесу передбачає від підприємця залучення креативних менеджерських навичок і вмінь, використання яких у перспективі призведе до отримання підприємницького доходу та користі для суспільства. Ефективність державного регулювання інноваційним процесом, обумовлюється наявністю людського капіталу серед представників органів державної влади, які впроваджують програми та стратегії державного стимулювання інноваційного процесу. У майбутньому буде відбуватися достатньо тривалий процес компліментарного синтезу інноваційного еволюціонізму та синергетики теорії підприємницьких систем. Саме вони на основі сучасної методології будуть задавати тренд формування внутрішньої логіки визначення «інновації», як інструментарію національного підприємництва. Отже, перспективна парадигма інноваційного процесу в трансформаційній економіці повинна акумулювати, засвоювати та розповсюджувати загальноприйнятні у науковій думці різні теорії які вивчають: моделювання підприємницьких систем; контекстуалізацію інноваційного процесу як нестатичного явища; оптимізацію інституціонального середовища; комунікаційну політику; маркетингування інноваційної діяльності; соціальну спрямованість бізнесу; теорію організаційних змін; справедливую конкуренцію; теорію розподілу та балансу ресурсів, а також ресурсозбереження; адаптаційні стратегії фірм.

Список літератури.

1. Воронько-Невіднича Т. В., Лещин Д. І., Василенко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 15. С. 23-27.
2. Гнатенко І.А. Методологічні аспекти розвитку інноваційного підприємництва: теорія та практика: монографія. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2019. 253 с.
3. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129-135.
4. Hutorov A. O., Hutorova O O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko-Nevidnycha T. V. Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). *Revista Espacios*. 2019. Vol. 40. No. 7. P. 19.
5. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova-Kurilova O. Paragenesis of entrepreneurship and innovation as drivers of the future economy. *Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities*. Collective monograph. Poland: Publishing House «Baltija Publishing», 2019. P. 48-61.
6. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova-Kurilova O., Moisieieva N., Rubezhanska V. State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. № 41 (2). P. 228-236.
7. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos-Kior M., Hnatenko I. Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplage In Review*. 2021. № 7 (3). P. 315-323.
8. Rakhmetulina Z., Pokataieva O., Trokhymets O., Hnatenko I., Rubezhanska V. Optimization of the structure of an innovative cluster on a competitive basis in a free market. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 4. No.35. P. 238-247.
9. Zhyvko Z., Gorban I., Marushko N., Korzh M., Korogod N. Human Capital Management Under the Conditions of the Postmodern Society in the Context of Ensuring the Economic Safety of the Enterprise. *Postmodern Openings*. 2021. № 12(1). P. 267-283.
10. Zos-Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol.42. No.4. P. 504-515.

References.

1. Voronko-Nevidnycha, T.V., Leshchyn, D.I. and Vasylenko, M.V. (2018), "Management of enterprise competitiveness in an unstable market environment", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 15, pp. 23-27.
2. Hnatenko, I. (2019), *Metodolohichni aspekty rozvytku innovatsijnoho pidpriemnytstva: teoriia ta praktyka* [Methodological aspects of innovative entrepreneurship development: theory and practice], New Course, Kharkiv, Ukraine.
3. Brockova, K., Rossokha, V., Chaban, V., Zos-Kior, M., Hnatenko, I. and Rubezhanska, V. (2021), "Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production", *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 43.1, pp. 129-135.
4. Hutorov, A. O., Hutorova, O O., Lupenko, Yu. O., Yermolenko, O. A. and Voronko-Nevidnycha, T. V. (2019), "Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine)", *Revista Espacios*, vol. 40.7, pp. 19.
5. Hnatenko, I., Kuksa, I., and Orlova-Kurilova, O. (2019), "Paragenesis of entrepreneurship and innovation as drivers of the future economy", *Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities*. Collective monograph. Poland: Publishing House "Baltija Publishing", pp. 48-61.
6. Hnatenko, I., Kuksa, I., Orlova-Kurilova, O., Moisieieva, N. and Rubezhanska, V. (2019), "State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development", *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 41 (2), pp. 228-236.
7. Lozhachevska, O., Navrotska, T., Melnyk, O., Kapinus, L., Zos-Kior, M. and Hnatenko, I. (2021), "Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market", *Laplage In Review*, vol. 7 (3), pp. 315-323.
8. Rakhmetulina, Z., Pokataieva, O., Trokhymets, O., Hnatenko, I. and Rubezhanska, V. (2020), "Optimization of the structure of an innovative cluster on a competitive basis in a free market", *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, vol. 4.35, pp. 238-247.
9. Zhyvko, Z., Gorban, I., Marushko, N., Korzh, M. and Korogod, N. (2021), "Human Capital Management Under the Conditions of the Postmodern Society in the Context of Ensuring the Economic Safety of the Enterprise", *Postmodern Openings*, vol. 12(1), pp. 267-283.
10. Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Isai, O., Shtuler, I., Samborskyi, O. and Rubezhanska, V. (2020), "Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises", *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 42.4, pp. 504-515.